

Ruimte voor jongeren in 'eigen domein' onderdeel Buiten Spelen in de gemeente 's-Hertogenbosch

---

Samenvatting

Deze nota biedt het beleidskader voor buitenspelen in onze gemeente op de daarvoor formeel bestemde plekken in de openbare ruimte.

Er wordt uitgegaan van een visie op buitenspelen in ruime zin, waarbij spelen deel uitmaakt van het continuüm 'spelen-bewegen-ontmoeten'. Spelen heeft een belangrijke functie voor (de ontwikkeling van) kinderen en jongeren en vormt daarmee een essentieel onderdeel van ons preventief jeugdbeleid. Tevens is het van onschatbare waarde voor de leefbaarheid van de woonomgeving. Aan de visie op buitenspelen liggen zes uitgangspunten ten grondslag, die in de nota nader uitgewerkt worden.

Het beleidskader zal uitgewerkt worden in wijkspeelplannen. Het beleidskader geeft hiervoor de randvoorwaarden: zowel voor de inhoud van het speelruimtebeleid, als voor het ontwikkelingsproces van de speelvoorzieningen, waarbij jeugdige en volwassen wijkbewoners zijn betrokken.

---

1. Inleiding

Het gemeentelijke beleid ten aanzien van het buiten spelen is neergelegd in de nota's "Spelen in Rosmalen" (1992) en "Spelen in 's-Hertogenbosch" (1995). Eind 1998 is een nota "Inspectie Speeltoestellen gemeente 's-Hertogenbosch" vastgesteld waarin maatregelen worden voorgesteld ten aanzien van beheer en onderhoud van speeltoestellen.

Er zijn duidelijke signalen, dat vraag en aanbod van speelvoorzieningen en verblijfsruimte in de woonomgeving niet overal op elkaar aansluiten. Uit de leefbaarheidsonderzoeken blijkt dat nog geen 60% van de bevolking tevreden is met de speelmogelijkheden in de eigen omgeving. Daarnaast is nog geen 30% van de stedelijke bevolking tevreden over de voorzieningen voor jongeren. In de wijken waar de ontevredenheid met speelvoorzieningen en voorzieningen voor jongeren het grootst is, wordt ook het leefklimaat negatiever beoordeeld.

Om vraag en aanbod van speelvoorzieningen en verblijfsruimte beter op elkaar te kunnen afstemmen en om bij herstructurering en nieuwe stadsuitbreidingen richtlijnen voor 'spelen' te kunnen hanteren, is een actualisering van het gemeentelijke beleidskader voor 'buiten spelen' gewenst.

In de nota Breed Bosch Jeugdbeleid (december 1999) en in de uitwerking van het onderdeel Ruimte voor Jongeren in eigen domein is een actualisering van het beleid voor 'spelen', als onderdeel van het preventief jeugdbeleid al aangekondigd. In maart 2001 heeft besluitvorming plaats gevonden over Jongerenaccommodaties en over de evaluatie van de Jongeren Ontmoetingsplaatsen (JOP's). Met de voorliggende nota 'Buiten Spelen in de gemeente 's-Hertogenbosch' wordt het beleidskader voor de drieslag 'Jongerenaccommodaties / Jongerenontmoetingsplaatsen / Spelen' gecompleteerd en zijn alle randvoorwaarden van het beleid Ruimte voor Jongeren ingevuld.

De voorliggende nota is opgezet als een visie op buiten spelen in ruime zin, dat wil zeggen als onderdeel van het continuüm: *'spelen-bewegen-ontmoeten'*, waarbij ook over de leeftijdsgrenzen van de jeugd heen gekeken zal worden. Want naast de specifieke functie van spelen voor de fysieke, sociale en cognitieve ontwikkeling van kinderen en jongeren, zijn speelruimte en speelvoorzieningen belangrijk voor de leefbaarheid van de woonomgeving (activiteiten, sociale uitwisseling en controle, buurtidentiteit).

Deze nota is opgezet als beleidskader, een programma van eisen, dat na vaststelling gefaseerd zal moeten worden uitgewerkt in 'speelplannen' voor de buurten en wijken in 's-Hertogenbosch en Rosmalen, zoals die met de statistische wijk-buurt indeling in onze gemeente worden onderscheiden. Het programma van eisen geeft in tweeërlei opzicht de randvoorwaarden voor deze uitwerking in speelplannen:

- voor de **inhoud** van het speelruimtebeleid in de openbare ruimte;
- voor het **ontwikkelingsproces** van de speelruimtevoorzieningen, met inbegrip van de participatie van de betrokken inwoners.

2. Visie op spelen

In onze visie moet 'spelen' in een breder kader worden geplaatst dan alleen dat van de gangbare definities van spelen voor kinderen. Spelen maakt deel uit van de reeks 'spelen-bewegen-ontmoeten' voor kinderen en jongeren van 0 tot 18 jaar en is daarnaast een essentieel facet van de leefbaarheid van de woonomgeving voor alle leeftijdsgroepen. Het speelruimtebeleid is daarom niet alleen deel van het Breed Bosch Jeugdbeleid (Ruimte voor jongeren) en van het ruimtelijke inrichtingsbeleid, maar heeft ook relaties met onderdelen van het welzijnsbeleid (sociaal klimaat, participatie), het beleid voor sportstimulering ("Bewegen Natuurlijk"), het beleid voor onderwijshuisvesting (Plein Actief en Brede School), het cultuurbeleid (kunst in de openbare ruimte) en natuurlijk met het beheer van de openbare ruimte.

2.1 Spelen

De gangbare definities van 'spelen' hebben betrekking op het in vrijheid (en zonder tussenkomst van volwassenen) kiezen van uitdagende en/of ontspannende bezigheden door kinderen, in interactie tussen kind en omgeving en tussen kinderen onderling.

Het spelen heeft tot gevolg dat kinderen zich vaardigheden en houdingen eigen maken, die bijdragen aan de ontwikkeling tot een evenwichtig persoon. Buiten spelen heeft veel invloed op de fysieke (gezondheid, spierontwikkeling, behendigheid), cognitieve (probleemoplossing, betekenisverwerving) en sociale ontwikkeling (keuzevrijheid, zelfwerkzaamheid en sociale interactie) van het kind.

De speelwaarde van speelplekken én de kwaliteit van de woonomgeving bepalen of het goed opgroeien is in een wijk. Ruimtelijke obstakels zoals sluiproutes en grote doorgaande wegen beperken de bewegingsvrijheid van jonge kinderen. Waar de woonomgeving gepland en af is, ontbreken veelal restlandjes en ravotgroen. Kleinere speelplekken met vaak een te grote nadruk op speeltoestellen en een omgeving die 'af' is frustreren de ontwikkelingsbehoeften van kinderen, met name vanaf 10 jaar. Verveling onder tieners en jongeren leidt al gemakkelijk tot keten en rondhangen, tot anderen lastig vallen en vernielingen. Voor alle wijkbewoners betekent dat een minder leefbaar woon- en leefklimaat. Voor kinderen en jongeren betekenen fysieke verkeersonveiligheid, sociale onveiligheid en een beperkt bespeelbare woonomgeving, dat zij langer dan nodig aan huis en begeleiding gebonden zijn.

Spelen is dus van essentieel belang voor de ontwikkeling van kinderen, maar het belang mag niet worden beperkt tot kinderen alleen. Het beleid ten aanzien van buiten spelen moet ook gericht worden op de buitenactiviteiten van tieners en jongeren en de voorzieningen die voor die leeftijdsgroepen getroffen moeten worden. Zo is bijvoorbeeld in de Nota Evaluatie Jongeren Ontmoetings Plaatsen

(JOP's) al vastgelegd dat een JOP een basisvoorziening voor jongeren in de buurten en wijken is, als zodanig ook geïntegreerd moet worden in het beleid voor Spelen.

In Nederland bestaat een wettelijke verplichting aangaande de veiligheid van attractie- en speeltoestellen (1997). Een wettelijke regeling die inhoud geeft aan het universele recht op spelen (Verenigde Naties, 1989) en een norm geeft voor de ruimte die hiervoor beschikbaar moet zijn, ontbreekt echter. Vanuit de Tweede Kamer is onlangs het initiatief genomen om hierin verandering te brengen, mede naar aanleiding van het recente Handboek Speelruimtebeleid van het NUSO (landelijke organisatie voor speeltuinwerk en jeugdrecreatie) en Nationaal Jeugdfonds Jantje Beton. Dit Handboek is ook voor de ontwikkeling van deze gemeentelijke visie een belangrijke leidraad geweest.

2.2 Bewegen

Met de term 'Bewegen' willen wij de relatie leggen van de overgang van het vrije en ongebonden spelen naar sportieve spelvormen, waarin spelbegeleiding, het competitieve element en een zekere gebondenheid aan spelregels een rol gaan spelen. Het gaat hier om de samenhang tussen het spelen in eigenlijke zin en ons beleid voor Bewegen Natuurlijk (november 1999), waarin sport en bewegen worden teruggebracht in de wijken met 'Plein Actief' en 'Buurtsport'.

2.3 Ontmoeten

Speelruimten en -voorzieningen fungeren als ontmoetingsplekken voor kinderen (en hun begeleiders) en jongeren. Omgekeerd zijn de 'natuurlijke' ontmoetingsplekken in de buurt ook aantrekkelijk om ruimte te geven aan het spelen. Dergelijke plekken dienen het gevoel van sociale veiligheid, dat zo noodzakelijk is voor speelruimten. Het is belangrijk, dat door een combinatie van functies en voorzieningen in de buurt 'brandpunten voor ontmoeting' worden gecreëerd.

2.4 Uitgangspunten

Aan de visie op spelen liggen de volgende uitgangspunten ten grondslag:

1. Spelen is van wezenlijk belang voor een evenwichtige ontwikkeling van het kind tot volwassene.
2. De gemeente stelt voldoende ruimte voor spelen beschikbaar aan de hand van een vastgelegde norm.
3. De speelvoorzieningen worden zo gesitueerd en ingericht, dat zij voldoen aan de basisvoorwaarden voor succes.
4. De speelvoorzieningen worden zo gesitueerd en ingericht, dat zij een bijdrage leveren aan de leefbaarheid van de wijk. Kansen worden benut; voor bedreigingen worden op zo natuurlijk mogelijke wijze oplossingen gezocht.
5. Inbreng van volwassen en jeugdige wijkbewoners is van wezenlijk belang.
6. Deze uitgangspunten worden geconcretiseerd in wijk-speelplannen, waarbij maatwerk, dus flexibiliteit het uitgangspunt is.

3. Uitwerking van de uitgangspunten

3.1 Spelen van 0-18 jaar

Bij spelen kiezen kinderen in vrijheid, zonder tussenkomst van volwassenen uitdagende en/of ontspannende bezigheden. Het spelen vindt plaats in interactie tussen kind en zijn omgeving en tussen kinderen onderling. Het heeft tot gevolg dat zij vaardigheden en houdingen ontwikkelen, die bijdragen aan de ontwikkeling tot een evenwichtig persoon.

De vrije keuzemogelijkheid is hierbij essentieel. Spelen is niet alleen bewegen, maar ook: fantaseren, bouwen, bij elkaar zitten praten, nieuwtjes uitwisselen, plannen maken of kijken naar het spel van andere kinderen. Hierbij maken kinderen en jongeren gebruik van de omgeving en beïnvloeden zij die omgeving al spelend.

Spelen vindt plaats op vele verschillende niveaus en met veel verschillende behoeften, afhankelijk van leeftijd, ontwikkeling en activiteiten. Kort samengevat zijn deze:

- **Jonge kinderen (0-6 jaar)**
Peuters en kleuters zijn vooral bezig met het ontdekken van hun eigen lichaam, hun zintuigen en hun naaste omgeving. Deze jonge kinderen spelen nog dicht bij huis (actieradius 100m).
- **Schoolkinderen (6-12 jaar)**
Kinderen in de leeftijd van 6 tot 12 jaar zijn zeer actief. Ze klimmen, klauteren, rennen, fietsen, rolschaatsen, spelen met een bal, etc. Daarnaast is bij deze groep ook rustig zitten en rondkijken of met vriendjes/vriendinnetjes praten een geliefde bezigheid. Schoolkinderen spreiden hun activiteiten over een groter gebied (actieradius 300-400m).
- **Jongeren (12-18 jaar)**
Jongeren zijn zich ervan bewust dat de omgeving hen ziet. Ze zetten zich vaak af tegen hun omgeving waardoor ze soms provocerend overkomen. Ze ontmoeten elkaar daar waar ze gezien worden, waar veel te zien is en waar ze kunnen zitten en hangen, of op plekken waar ze geen last hebben van sociale controle. Voor 12-18 jarigen gaan we uit van een actieradius van 1000m; bij de keuze van voorzieningen gaat het zowel actief als passief gebruik; we hanteren voor beschutte ontmoetingsplaatsen, één JOP op 500 jongeren uit deze leeftijdsgroep als norm.

Bijlage 1 geeft een meer gedetailleerd en gedifferentieerd overzicht van leeftijdsgebonden ontwikkelingskenmerken, activiteiten en ruimtebehoeften.

3.2 Ruimte voor spelen

Hoewel nut en noodzaak van het (buiten) spelen in sociaal-pedagogisch opzicht duidelijk zijn aangetoond, is de fysiek-ruimtelijke vertaling daarvan vaak nog stiefmoederlijk bedeed.

Vaak komt dit door de groeiende behoefte aan verkeers- en parkeerruimte. Ook groeiende intolerantie tussen volwassenen en jongeren en jongeren onderling spelen een rol, evenals oneigenlijk gebruik c.q. misbruik van speelruimte en -voorzieningen (vervuiling, vandalisme).

Daarnaast is speelruimte nog te vaak als het ware weggemoffeld in planologische restruimten, die door hun geïsoleerde ligging minder geschikt zijn als speel- of ontmoetingsruimte.

Of de speelvoorzieningen voldoen niet langer aan de vraag, doordat de bevolkingsopbouw van de buurt drastisch is gewijzigd. En ook ontstaan er nieuwe ruimtebehoeften door de opkomst van nieuwe speel- en bewegingsactiviteiten, zoals bijvoorbeeld skaten en skeeleren.

Het spelen is zelf in beweging en vraagt dus om een flexibele inrichting van de openbare ruimte.

Hoeveel ruimte moet de gemeente reserveren voor speelruimte?

Afhankelijk van de leeftijd worden verschillende eisen gesteld aan ruimtebeslag en bereikbaarheid van de speelvoorziening. Zoals aangegeven bestaat er geen wettelijk kader voor de te reserveren speelruimte.

Het NUSO, als belangenbehartiger en pleitbezorger voor het georganiseerd speeltuinwerk, vervult een belangrijke rol van ontwikkelingsinstituut op het gebied van speelruimte-vraagstukken. In 1999 formuleerde het een nieuwe landelijke richtlijn voor de formele speelruimte, de ruimte die officieel de bestemming 'spelen' krijgt: 3% per bebouwde hectare grond. Verschillen in bebouwingsdichtheid worden verdisconteerd in de berekeningswijze van deze norm (zie verder bijlage 2). Ook in het ingediende initiatiefwetsvoorstel wordt uitgegaan van deze norm.

Wij stellen voor deze richtlijn, **3% per bebouwde hectare grond**, in onze gemeente in principe als uitgangspunt te hanteren om per wijk de omvang van de formele speelruimte te bepalen. Deze formele speelruimte maakt deel uit van de openbare ruimte.

Wat betreft het werken met de 3%-norm stellen wij het volgende voor:

- In nieuwe gebieden wordt de 3%-norm gehanteerd, door hier binnen de exploitatie van het gebied rekening mee te houden.

- In gebieden met een aangetoond speelruimte-tekort (analyse fase, zie hoofdstuk 4), waar sprake is van herstructurering en herinrichting, wordt de norm binnen de mogelijkheden die het gebied heeft toegepast, in principe tot voldaan wordt aan de vastgestelde norm.
- In de overige gebieden met een aangetoond speelruimte-tekort zal de schaarse ruimte intensiever gebruikt moeten worden door dubbel- en deeltijdgebruik actief te stimuleren en toezicht te creëren. Hiervoor zijn verschillende opties aanwezig, die in het kader van de wijkspeelplannen overwogen en afgewogen worden.

Suggesties hiervoor zijn:

- Schoolspeelplaatsen. We stellen voor bestaande en nieuwe schoolspeelplaatsen, waar mogelijk en noodzakelijk, openbaar te maken en open te stellen voor buitenschools gebruik. Door dit combinatiegebruik wordt de schaarse speelruimte in de stad uitgebreid en beter benut. Bij de brede scholen in de Hambaken en de Graafse wijk wordt dit, met Plein Actief, reeds gerealiseerd.
Bij de schoolbesturen bestaat draagvlak voor een dergelijk combinatiegebruik. Nader overleg voor het uitwerken van een regeling tussen de schoolbesturen en Beheer Openbare Ruimte is noodzakelijk.
- Voorzieningen voor naschoolse opvang: met de voorzieningen voor naschoolse opvang mogelijkheden voor dubbelgebruik in de directe omgeving onderzoeken, opdat kinderen veilig, maar niet geïsoleerd van hun omgeving kunnen spelen.
- Speelstraten: Het project 'speelstraten' loopt op dit moment nog bij de Stichting Sportstimulering. Wij stellen voor op basis van de evaluatie van dit project bij vastgesteld ruimtegebrek een structurele regeling te ontwikkelen.
- Gestapeld grondgebruik: Bij een openbaar gebouw, of bij ondergronds parkeren, kan speelruimte op het dak gecreëerd worden.
- Parkeerterreinen die een deel van de dag of de week (bijvoorbeeld bij winkelcentra) gebruikt worden in de resterende tijd benutten voor speelruimte.
- Toezicht: als een kleine plek, door ruimtegebrek, intensief gebruikt moet worden door diverse groepen of sociale controle ontbreekt, dreigt verdringing van de zwakste groep. Toezicht, zoals bij Plein Actief bij de Brede Scholen gerealiseerd wordt, is dan op zijn plaats.

3.3 Voorwaarden voor succesvolle speelruimten

Speelruimte is in de praktijk niet altijd aantrekkelijk en uitnodigend; soms blijft een speelterrein ongebruikt. Bij onvoldoende ruimte voor de verschillende leeftijdsgroepen treedt verdringing op en vinden vernielingen plaats. Basisvoorwaarden voor succes zijn:

- Veiligheid: het gaat hierbij zowel om een verantwoorde inrichting en veilige, vandalisme bestendige speeltoestellen, als om veiligheid ten opzichte van verkeer en bijvoorbeeld water. Dit laat onverlet dat spelen, zeker voor de jongste leeftijdsgroepen, onder begeleiding plaats vindt.
- Bereikbaarheid: kinderen van verschillende leeftijdscategorieën hebben een verschillende afstand, die zij zelfstandig van huis gaan.

- 0 – 6 jarigen spelen tot honderd meter van de eigen woning;
- 6 – 12 jarigen gaan maximaal driehonderd tot vierhonderd meter van de eigen woning;
- 12 – 18 jarigen hebben een actieradius van duizend meter.

Het centrum in de speelomgeving van het kind blijft echter de eigen woning. De uitbreiding van de actieradius wordt niet alleen door leeftijd beïnvloed; temperament, aanwezigheid van andere kinderen, de tolerantie van ouders, maar ook de kwaliteit van de woonomgeving, de sociale veiligheid en de verkeerssituatie zijn van invloed.

Bij het toenemen van de actieradius neemt ook de ruimtebehoefte toe: grotere kinderen hebben meer ruimte nodig voor hun spel.

- Keuzemogelijkheden, samenhangend met het ontwikkelingsniveau: De ideale speelruimte biedt kinderen aanleidingen om zoveel als ze willen en zo gevarieerd mogelijk buiten te spelen.

Afhankelijk van leeftijd en temperament gaat het om mogelijkheden tot bewegen, construeren, rollenspel, regel- en wedstrijdspel en ontmoeting of rust.

De speelwaarde van de ruimte wordt bevorderd als:

- speeltoestellen een aanvulling vormen op een gevarieerd speelterrein of gevarieerde woonomgeving
  - de aanwezige objecten voor verschillende doeleinden gebruikt kunnen worden, daardoor de fantasie prikkelen en aanzetten tot verschillende spelvormen;
  - de aanwezige objecten een oplopende moeilijkheidsgraad, waardoor het kind wordt uitgedaagd zich verder te ontwikkelen;
  - een ruimte tegenstellingen kent. Afwisseling in kleurgebruik, vorm en materiaal stimuleren verschillende spelvormen. Een spannende terreinstructuur is in wezen belangrijker dan speeltoestellen.
- Betrokkenheid van de bewoners: Betrokkenheid van de bewoners bij hun eigen woonomgeving is onmisbaar. Openbare speelvoorzieningen, parken en dergelijke kunnen alleen bestaan als er een permanent toezicht wordt uitgeoefend door de omwonenden.
  - Herbergzaamheid: Kinderen moeten zich veilig en beschermd kunnen voelen op de plekken waar zij spelen. Naast grote open ruimtes moeten er vooral voor de kleinere kinderen voldoende kleine, meer besloten ruimtes zijn.
  - Herkenbaarheid: Vooral een kleiner kind heeft behoefte aan herkenbaarheid om zich veilig te voelen.
  - Samenhang: Niet de voorzieningen op zich, maar het totaal, de samenhang is doorslaggevend voor gebruik en beleving van de verschillende voorzieningen en de woonomgeving als geheel. Kinderen beperken zich immers niet tot speelvoorzieningen of speelplekken, maar gebruiken de hele woonomgeving om te spelen. Zij moeten daarom gemakkelijk en veilig van de ene naar de andere plaats kunnen gaan. Samenhang wordt bevorderd door:
    - een langzaam verkeerssysteem met zichtrelaties en rechtstreekse routes voor voetgangers en fietsers;
    - een ruimtelijke combinatie van voorzieningen, zoals zit-, wandel- en speelgelegenheden;
    - multifunctioneel te gebruiken straten, trottoirs, pleinen speelvelden etc.;
    - een evenwichtige spreiding van speelvoorzieningen met een gunstige ligging.

3.4 Spelen en de woonomgeving: de relatie met leefbaarheid

Voldoende speelruimten met een hoge speelwaarde voor kinderen en jongeren van uiteenlopende leeftijden is dus van essentieel belang. Duidelijk is, dat succes niet alleen een kwestie is van goede inrichting of juiste positionering en maatvoering. Juist ook de relatie met het ontwikkelingsklimaat van de directe woonomgeving is van belang: de buurt als geheel, het gevoel van veiligheid en erkenning bij omwonenden, zorg en waardering voor elkaar.

In een buurt met zo'n positief ontwikkelingsklimaat is er minder sprake van vandalisme, intolerantie tussen jeugdigen onderling en in de relatie tussen jeugdigen en volwassenen, en van overlast. Een prettige en veilige buurt is zo niet alleen voor jeugdigen, maar ook voor volwassenen van belang. Het gemeenschappelijke belang ligt in de onderlinge betrokkenheid tussen bewoners in het streven naar een meer kindvriendelijke buurt en leefbaarheid in het algemeen.

Speelvoorzieningen, op een slimme manier ingericht en gesitueerd, kunnen op hun beurt een wezenlijke bijdrage leveren aan (het verbeteren van) de leefbaarheid van buurten en wijken.

Onder verwijzing naar het Sociaal Structuurplan gaat het hierbij om:

– Het vervullen van een ontmoetingsfunctie in de wijk:

Ouders zijn op de eerste plaats verantwoordelijk voor hun kinderen, ook als zij buiten spelen. Zeker bij de allerjongsten (0-6 jaar) is toezicht van een opvoeder noodzakelijk. Door bankjes te plaatsen leggen zij contact met elkaar; ook andere buurtbewoners schuiven aan. Spelen combineren met ontmoeten,

waardoor op een natuurlijke manier sociale controle, zorg en verzorging ontstaat. Als deze vorm van betrokkenheid ontstaat, voelen kinderen zich veilig en kunnen zij eerder zelfstandig buitenspelen, dan in het geval dat geen van de buurtbewoners zich om hen bekommert.

De ontmoetingsfunctie wordt versterkt door een combinatie van speelvoorzieningen voor verschillende (leeftijds)groepen. Een jeu de boules-baan is ook aantrekkelijk voor volwassenen en 's winters schaatsen is ook voor alle leeftijden.

– **Identificatie met de wijk vergroten:**

Speelvoorzieningen kunnen verschillende vormen aannemen. Een kunst-object, dat zo geconstrueerd is, dat het spelen uitlokt, vormt een herkenningspunt in de wijk en drukt tegelijkertijd uit dat de buurt de moeite waard en uniek is. Vanzelfsprekend moet een dergelijk kunst-object dan ook voldoen aan de normen van speelvoorzieningen.

Een speelvoorziening kan de verbondenheid met de buurt door te verwijzen naar die buurt (sprookjesbuurt: speelvoorziening met het thema van een sprookje), door gebruik te maken van de natuurlijke omgeving, bijvoorbeeld water, of een verbinding te leggen met de geschiedenis of specifieke cultuur van een buurt.

– **Betrokkenheid bij de wijk verder vergroten door maatwerk:**

De leefbaarheid in de wijk wordt verder vergroot als draagvlak voor de speelvoorzieningen gecreëerd wordt en wijkbewoners, volwassenen én jeugdigen, een wezenlijke inbreng hebben bij de plannenmakerij van speelvoorzieningen. Zij worden betrokken in het proces, waarbij vooraf duidelijk is wat wel en wat niet mogelijk is (de totaliteit aan beschikbare ruimte voor spelen, conform de norm en de feitelijke situatie, de beschikbare middelen) en wat wel en wat niet wenselijk is, gezien het sociaal pedagogisch ontwikkelingsklimaat.

Het Brabants Steunpunt Jeugdwelzijn (BSJ) heeft een instrument ontwikkeld om de leefomgeving in 40 kwaliteitsaspecten op het gebied van het sociaal emotioneel ontwikkelingsklimaat in beeld te brengen en te analyseren (SPOK, 1999). Wij stellen voor dit instrument te hanteren bij het opstellen van de concrete wijkspelplannen (zie 3.6). Nagegaan zal worden of in de toekomst voor dit doel een combinatie mogelijk is met het signaleringsinstrument, dat door de Stichting Divers ontwikkeld wordt (zie opdrachtformulering Stichting Divers).

3.5 Inbreng van volwassenen en jeugdige wijkbewoners

Het succes van speelruimtebeleid is mede afhankelijk van de betrokkenheid en motivatie vanuit de bevolking in de buurt/wijk. Bewonersparticipatie is belangrijk omdat het een positieve uitwerking heeft op de woonomgeving. Wanneer bewoners een duidelijk aandeel hebben in de planvorming, de realisatie en het beheer, blijken zij zich verantwoordelijk te voelen voor hun woonomgeving. Naast de gunstige sociale effecten leidt die medeverantwoordelijkheid ook tot terugdringing van vandalisme en vervuiling.

Bewonersparticipatie zal zich niet alleen moeten uitstrekken tot de volwassen bewoners, maar zal ook gericht moeten worden op de inbreng van kinderen en jongeren: de gebruikers van de speelruimte en –voorzieningen. Ook voor hen geldt in het algemeen, dat hoe meer verantwoordelijkheid *gegeven* wordt in de voorbereiding en uitvoering, des te meer verantwoordelijkheid er ook *genomen* wordt voor onderhoud en beheer.

Om een zo groot mogelijke inbreng van bewoners en gebruikers bij de invulling van de speelruimte te kunnen garanderen, zullen zij van meet af aan bij de uitwerking van wijkspelplannen betrokken moeten worden. Binnen de kaders van de beschikbare ruimte, budgetten, beheerscriteria en met in achtneming van de algemene randvoorwaarden voor succesvolle speelruimten (zie hoofdstuk 3.3.) zal hen een grote vrijheid van handelen gegeven kunnen worden.

3.6 Op weg naar wijkspeelplannen

Deze nota geeft een raamwerk voor de speelplannen die vervolgens voor de verschillende wijken moeten worden uitgewerkt. In die plannen zullen de uitgangspunten van deze nota steeds getoetst moeten worden aan de concrete situatie, zoals:

- de bevolkingssamenstelling naar leeftijd en wooncultuur en de daarvoor te verwachten ontwikkelingen;
- de al aanwezige formele speelruimte en speelvoorzieningen;
- de 'succes' kwaliteit van die voorzieningen;
- de aard van de informele speelruimte en de mogelijkheden voor spelen daarin;
- de mogelijkheden voor herinrichting en uitbreiding van speelruimte.

Wij stellen voor de wijkspeelplannen iedere tien jaar te herzien; hierdoor ontstaat de mogelijkheid om in te spelen op veranderde samenstelling van de wijk en veranderingen in de speelbehoeften. Dit heeft als consequentie dat bij de inrichting een match gemaakt wordt tussen flexibiliteit en duurzaamheid.

4. Werkwijze en verantwoordelijkheden bij de uitwerking van algemene beleidsuitgangspunten tot wijkspeelplannen met speelvoorzieningen

4.1 De werkwijze bij de uitwerking van een wijkspeelplan

Om recht te doen aan de in deze nota neergelegde beleidsuitgangspunten, stellen wij de volgende werkwijze voor.

Fase 1 Analyse van de actuele situatie in de wijk met buurtgerichte uitwerkingen

Inventarisatie:

- Leeftijdsopbouw, nu en ontwikkelingen
- Ruimtebeslag: conform de norm?
- Welke fysieke ingrepen zijn er in de wijk voorzien en hoe kan hierbij worden aangesloten
- Inventarisatie van voorzieningen: aantal, oppervlakte, situering in de buurt/wijk, voor welke leeftijdsgroep ingericht, staat van onderhoud (inclusief lopende projecten)
- succes-kwaliteit van de voorzieningen
- sociale omgevingsfactoren, met behulp van SPOK

Sterkte-zwakte analyse:

Beoordeling van de inventarisatie tegen achtergrond beleidskader

Voortouw: ORV, in samenwerking met J&O, BOR, Wonen

Fase 2 Globaal wijkspeelplan met aanduiding van randvoorwaarden

De conclusies uit fase 1 worden uitgewerkt in een globaal wijkspeelplan, met aanduiding van de randvoorwaarden. Belangrijke punten hierbij zijn:

- wat zijn noodzakelijke acties (veranderingen, verbeteringen)
- behoeften per leeftijdsgroep
- ruimtelijke mogelijkheden (bijvoorbeeld ook bezien combinatiemogelijkheden)
- voorstellen in verband met vergroten leefbaarheid (bijvoorbeeld op gebied controle, identiteit)
- financiën

Voortouw: ORV, in samenwerking met intern: J&O, S&R, Cultuur, Wonen en BOR en extern: welzijnsinstelling, scholen, buitenschoolse opvang, politie, wijkraad.

Fase 3 Uitwerking van het wijkspeelplan in inrichtingsvoorstel

Op basis van de vastgestelde randvoorwaarden worden de verschillende terreinen in samenspraak met jeugdigen en bewoners in concrete inrichtingsvoorstellen uitgewerkt.

Voortouw: ORV.

Ondersteuning van opbouwwerk en jeugd & jongerenwerk.

Fase 4 Realisatie, onderhoud en controle

Verantwoordelijk: BOR

4.2 Verankering van de nieuwe werkwijze

Deze nota geeft de visie op buitenspelen in de gemeente 's-Hertogenbosch en biedt het beleidskader voor het tot stand brengen van speelvoorzieningen langs de weg van wijkspeelplannen.

In nieuwe situaties, zowel in uitbreidingsgebieden als gebieden waar sprake is van herstructurering, kunnen de nieuwe beleidsuitgangspunten gehanteerd worden. Lopende projecten kunnen na toetsing aan de uitgangspunten, verder uitgevoerd worden.

Lastiger is de situatie in bestaande gebieden. Daar stonden de werkzaamheden die de laatste jaren hebben plaatsgevonden aan speelvoorzieningen, vooral in het teken van de uitvoering van het Attractie-besluit; overige investeringen in speelvoorzieningen zijn hier grotendeels achterwege gebleven. Het is onduidelijk wat de consequenties zijn van de toepassing van de nieuwe beleidsuitgangspunten in deze gebieden. Om hier zicht op te krijgen stellen wij voor de nieuwe werkwijze te beproeven in één wijk; het gaat dan in concreto om het uitvoeren van fase 1 van de aangegeven werkwijze. Op basis van deze analyse zullen de noodzakelijke middelen en prioriteiten in kaart gebracht worden, en zal, afgezet tegen beschikbare middelen, inzichtelijk gemaakt worden of aanvullende middelen noodzakelijk zijn. De consequenties worden begin 2002 aan u voorgelegd. Bij de keuze van de wijk, geven wij prioriteit aan Noord.

De situatie in Noord:

In het kader van de aandachtsgebieden wordt in Noord al voor een aantal buurten de inrichting van de speelvoorzieningen ter hand genomen.

Overzicht Noord (wijk 09)

	0-6 jaar	6-12 jaar	12-18 jaar	Aandachtsgebied
Noord totaal	1619	1576	1718	
1. Buitenpepers	162	165	163	
2. Herven	28	31	60	
3. Bedrijven de Herven	2	2	6	
4. Slagen	97	102	112	
5. Haren	106	134	119	ja
6. Reit	102	103	139	ja
7. Donk	190	239	248	ja
8. Rompert	196	165	212	
9. Hambaken	126	122	125	ja
10. Sprookjesbuurt	164	127	147	ja
11. Muziekinstrumenten buurt	157	156	119	ja
12. Edelstenen buurt	108	101	132	ja
13. Orthen	96	89	82	ja
14. Orthen West	85	40	54	ja

Voor geheel Noord geldt, dat het bijzonder slecht gesteld is met de tevredenheid over speelvoorzieningen. Wij baseren ons hierbij op de resultaten van de Jeugd en Onderwijs Monitor (JOM). Hierin is gevraagd naar de beoordeling van de wijk en is gevraagd aan te geven wat men er mist.

Voor 0-3 jarigen: voorgegeven antwoord mogelijkheden waren: creche/opvang van uw kind, speelveld, speeltuintje en kinderboerderij. Zowel op kinderopvang, speelveld, speeltuintje werd in Noord in

vergelijking met de andere wijken het meest gemist aan voorzieningen, op kinderboerderij was één wijk die hoger scoorde dan Noord.

Voor 4-11 jarigen: voorgegeven antwoordmogelijkheden waren: speelveld, skatebaan en speeltuintje. Ook voor deze leeftijdsgroep miste men in vergelijking tot andere wijken het meest. Speelveld en speeltuintje scoorden wederom het hoogst, de skate baan werd in twee andere wijken iets vaker dan in Noord genoemd.

Voor 12-17 jarigen: voorgegeven antwoordmogelijkheden waren: pleintjes, grasveld, skatebaan en beschutte ontmoetingsplaatsen. Ook voor deze leeftijdsgroep geldt dat in vergelijking tot andere wijken voorzieningen het meest gemist worden. Alleen grasveld werd in twee andere wijken vaker genoemd.

De resultaten van de JOM geven overduidelijk aan, dat op het gebied van speelvoorzieningen, Noord de hoogste prioriteit verdient. De resultaten van de leefbaarheidsenquête en het tevredenheidsonderzoek van BOR bevestigen dit.

4.3 Evaluatie

Nadat het eerste wijkspelplan is uitgewerkt wordt de nieuwe werkwijze geëvalueerd. Op basis van de ervaringen die zijn opgedaan, kan de fasering worden aangegeven voor de overige wijkspelplannen. Wij willen deze evaluatie uiterlijk begin 2003 aan u voorleggen.

5. Communicatie

Bij de uitwerking van het wijkspelplan in concrete inrichtingsvoorstellen worden jeugdige en volwassen wijkbewoners betrokken. De randvoorwaarden zijn op dat moment geheel in kaart gebracht.

6. Voorstel

Wij stellen u voor:

1. in te stemmen met het beleidskader neergelegd in de nota "Ruimte voor jongeren in 'eigen domein' onderdeel Buiten Spelen in de gemeente 's-Hertogenbosch"
2. de werkwijze, op grond van dit beleidskader toe te passen in nieuw in te richten gebieden en in gebieden waar sprake is van herstructurering;
3. de werkwijze voor bestaande gebieden te beproeven, te starten met wijk Noord; financiële consequenties en keuzes die in dit verband gemaakt worden, worden begin 2002 aan u voorgelegd;
4. uiterlijk begin 2003 de nieuwe werkwijze te evalueren, op grond waarvan een vervolgplanning wordt vastgesteld.

Burgemeester en wethouder van 's-Hertogenbosch,
De secretaris,

De burgemeester,

drs. P.A.G. Lansbergen

mr. dr. A.G.J.M. Rombouts

Bijlagen:

1. Schema
2. De richtlijn van het NUSO

Ter inzage:

1. het advies van de commissie SWS van 17 januari 2002
2. het advies van de commissie SO van 16 januari 2002

De stukken liggen ter inzage in de leeskamer van de raadsleden.

Steller : Speklé; Wentink

Tel. : 073-615 9072; 073-615 9026

E-Mail : casp@s-hertogenbosch.nl; bawe@s-hertogenbosch.nl

De gemeenteraad van 's-Hertogenbosch in zijn openbare vergadering van 24 januari 2002;

gezien het voorstel van burgemeester en wethouders d.d. 18 december 2001, regnr. 02.0014;

gelet op de gemeentewet:

Besluit

1. in te stemmen met het beleidskader neergelegd in de nota "Ruimte voor jongeren in 'eigen domein' onderdeel Buiten Spelen in de gemeente 's-Hertogenbosch"
2. de werkwijze, op grond van dit beleidskader toe te passen in nieuw in te richten gebieden en in gebieden waar sprake is van herstructurering;
3. de werkwijze voor bestaande gebieden te beproeven, te starten met wijk Noord; financiële consequenties en keuzes die in dit verband gemaakt worden, worden begin 2002 aan u voorgelegd;
4. uiterlijk begin 2003 de nieuwe werkwijze te evalueren, op grond waarvan een vervolgplanning wordt vastgesteld.

's-Hertogenbosch,
De gemeenteraad voornoemd,
De secretaris,

De voorzitter,

drs. P.A.G. Lansbergen

mr. dr. A.G.J.M. Rombouts

Bijlage 1

Plan niveau	Leeftijd	Ontwikkelingskenmerken	Activiteiten
Straat- Blok <100 m kernbereik	Jonge kinderen (0-6 jaar)		
	Peuters (0-3 jaar)	<ul style="list-style-type: none"> • Toenemende belangstelling voor de wereld rondom; verzorger eerst nog centraal • Toenemend contact met huisgenoten, sterke psychische groei • Elementaire ontwikkeling van de taal • Begin van de socialisatie: zindelijkheid, beperking van agressie en destructie, vrije expressie en richting geven daaraan • Toenemende beheersing van eigen lichaam en situatie • Voortzetting motorische ontwikkeling • Ontwikkeling en uitbreiding van zintuiglijke ervaring • Selectiever waarnemingsvermogen: herkennen en interpreteren van vormen en voorwerpen • Steeds gedetailleerder onderscheiden van visuele en tactiele eigenschappen 	<ul style="list-style-type: none"> • Met ongeveer 15 maanden lopen de meesten • Actieradius groeit uit tot zicht- roepafstand (max 100m) van verzorger • Experimenteerlust • Eerste moeilijke beslissingen, waarvoor behoefte aan geruststellende begeleiding • Speelt meer naast dan met andere kinderen • Functie- en bewegingsspel • Fantasiespel (met voorwerpen) en rollenspel
	Kleuters (3-6 jaar)	<ul style="list-style-type: none"> • Leeftijdsgenoten worden belangrijker • Socialisatieproces op uitgebreidere schaal • Voor- en afkeur van kameraadjes • Toenemende taalbeheersing • Ontstaan van meer complexe persoonlijkheid door imitatie en identificatie • Grotere belangstelling voor en nieuwsgierigheid naar nieuwe dingen • Leergierig en gevoelig voor opvoeding • Waarnemingsvermogen ontwikkelt zich sterk • Sterk toenemende zelfstandigheid: meer initiatief in allerlei situaties, alleen of met anderen spelend 	<ul style="list-style-type: none"> • Actieradius ongeveer 100m van huis • Bewegingsspel: draven, klauteren, steppen, graven • Fantasiespel, rollenspel • Constructiespel: maken van nieuwe dingen • Expressiespel: voorkeur voor ongevormd materiaal: zand, water, klei, plasticine, ook potlood en kleurkrijt
Buurt <300-400 m spelbereik	Schoolkinderen (6-12 jaar)		
		<ul style="list-style-type: none"> • Verzorger minder centraal • Leeftijdsgenoten zeer belangrijk: groepsspel • Basisschool 2^e oriëntatiekader: belangrijke rol in de volwassenwording • sociale vaardigheden leren • sexe-bewustwording vergroot zich • nogal rigide gevoel voor eerlijkheid en rechtvaardigheid • voortgezette verzelfstandiging: meer eigen keuze, vrienden, clubs • meer belangstelling voor dieren en planten 	<ul style="list-style-type: none"> • spel-actieradius ongeveer 300m, voor speciale doeleinden groter, bijv. school, speeltuin en zwembad • zand, water, klei enz. nog steeds favoriet • constructie- en bewegingsspel: hollen, klimmen, springen, rolschaatsen en balspel • sport, bijv. zwemmen, gymnastiek, enz.
	Oudere school Kinderen (9-12 jaar)	<ul style="list-style-type: none"> • Veelal voortzetting en versterking van de elementen van de vorige fase • Gevoel van kracht en meting daarvan met leeftijdgenoten in vechtpartijen en wedstrijden (sport) • Zelfstandigheid in verkeer vanaf 9 jaar 	<ul style="list-style-type: none"> • Algemeen: sterke uitbreiding sociale en geografische omgeving, algemene actieradius breidt zich sterk uit, maar spelactieradius nog op 300 à 400 m van huis • Sexe-onderscheid neemt toe • Jongens spelen meer buiten en iha ruwer dan meisjes • Vaker verder van huis • Grotere sexe scheiding bij spelen en andere activiteiten • Fantasiespel • Constructiespel • Bewegingsspel • Sportbeoefening • Deelnemen aan jeugd en groepswork
Wijk < 800 à 100 m	Jongeren (12-25 jaar)	Kindertijd gaat over in volwassenheid: <ul style="list-style-type: none"> • Grotere lichamelijke en mentale veranderingen, versnelde lengtegroei, andere lichamelijke proporties, minder kinderlijk uiterlijk • Sexuele rijping • In het algemeen grotere zelfstandigheid 	<ul style="list-style-type: none"> • Actieradius onbeperkt • Abstract denken: identiteitsvragen, opstandigheid, idealisme, onzekerheid, besluiteloosheid • Steeds kiezen: spel of serieuze bezigheden, muziek maken/luisteren, dans, hobby's • Vorming van informele straat-/buurtgroepen • Sportbeoefening, deelnemen aan jeugd- en groepswork

Kinderen en jongeren spelen overal, ook in de informele ruimte, zoals parkeerplaatsen, groenvoorzieningen, parkjes, achterpaden, voetpaden etc.

De richtlijn van het NUSO heeft betrekking op de formele speelruimte: de ruimte die officieel de bestemming 'spelen' krijgt.

Bij de richtlijn voor het berekenen van de reservering van speelruimte gaat het NUSO uit van een planniveau op blokniveau, buurniveau en wijkniveau. De gehanteerde oppervlaktes zijn gemiddelden en zijn in de feitelijke situatie variabel, afhankelijk van de fysieke en sociale ruimte.

Niveau	Oppervlakte	
Blokniveau	100 x 100 m	1 hectare
Buurtniveau	300 x 300 m	9 hectare
Wijkniveau	1000 x 1000 m	100 hectare

Een speelvoorziening op blokniveau, dat de hoogste belevingswaarde heeft, zal er anders uitzien dan een voorziening op buurniveau. Hoe hoger het niveau, hoe groter de oppervlakte van de speelvoorziening, hoe ouder de doelgroep.

Voor goed begrip van de richtlijn moeten we onderscheid maken tussen 'uitgegeven gebied' en 'openbare ruimte'. Het uitgegeven gebied is alle oppervlakte binnen de grenzen van het uit te geven gebied die een bouwbestemming heeft (de woningen met voor- en achtertuinen, winkels, kantoren, enzovoorts). Openbare ruimte is alle ruimte die niet hoort bij de bebouwing. Bijvoorbeeld wegen, parkeerplaatsen, paden, grasvelden, enzovoorts.

Het uitgegeven gebied, als getal, is een goede indicatie voor de behoefte aan formele speelruimte. In wijken met veel openbare ruimte is sprake van een relatief lage bebouwingsdichtheid per hectare en dus ook een relatief laag aantal bewoners per hectare. Daardoor is de behoefte aan formele speelruimte minder groot dan in een gebied waar weinig openbare ruimte beschikbaar is en waar een relatief hoog aantal bewoners per hectare woont.

De richtlijn voor berekening van de te reserveren speelruimte bestaat uit twee stappen:

Stap 1: een richtlijn per hectare

Uitgangspunt vormt de realiteit: hoeveel vierkante meters zijn er nodig om op blokniveau een zandbak of grasveldje te realiseren, hoeveel vierkante meters zijn nodig om op wijkniveau een basketbalveld te realiseren.

Niveau	Globale omvang van het gebied	Afmeting van de speelruimte m ²	M ² per ha
Blokniveau	100 x 100 m = 1 ha	10x10 m = 100	100
Buurtniveau	300 x 300 m = 9 ha	35x35 m = 1225	136
Wijkniveau	1000x 1000 m = 100 ha	80x80 m = 6400	64
Totaal			300

Stap 2: koppeling van de richtlijn aan de hoeveelheid uitgegeven gebied.

Een vaste richtlijn voor speelruimte per ha houdt geen rekening met de hoeveelheid uitgegeven gebied. Om die relatie wel te leggen (immers: hoe minder openbare ruimte, hoe groter de behoefte

aan formele speelruimte) wordt de oppervlakte van een gebied gekoppeld aan de hoeveelheid uitgegeven gebied:

$$(\% \text{ uitgegeven gebied van de wijk in ha.}) \times 300 \text{ m}^2 = \text{formele speelruimte.}$$

Met de formule kan het gebied dat als formele speelruimte gereserveerd wordt berekend worden; het gaat dus om 3% per ha bebouwing (conform initiatief wetsvoorstel). Voor de Grootte Wielen is deze norm reeds als richtlijn gehanteerd.

De daadwerkelijke inrichting is afhankelijk van verschillende factoren. Als we het belangrijk vinden dat voor alle leeftijdsgroepen dicht bij huis ruimte is, zou de inrichting er schematisch als volgt uit kunnen zien:

Niveau	Verzorgingsgebied	Oppervlakte formele speelruimte	Gebruikersgroep	Vorm
Blokniveau	100 x 100 m	10x10 = 100 m ²	Alle 0-18 jr.	Grasveldje Zandbak Speelelementen Verharde ruimte Basketbalpaal
Buurtniveau	300 x 300 m	35 x 35 = 1225 m ²	Alle 6-18 jr. 0-6 jr. in straal 100 m	Grasveld Trapveldje Rommelveldje Speelelementen
Wijkniveau	1000 x 1000m	80 x 80 = 6400 m ²	Alle 12-18 jr. 0-6 jr. in straal 100 m 6-12 jr. in straal 300 m	Skatebaan Speeltuon Bouwspeeltuon Trapveld Basketbalveld Tennisbaan Rommelland Parkje JOP (één per 500 jongeren 12-18 jaar)